

INGLIZ VA ITALYAN TILLARIDA POLISEMANTIK SO'ZLAR

Abduhalimova Mahbuba

DTPI talabasi

Annotatsiya: Tilshunoslikda soʻzning koʻp maʼnolilik xususiyatini oʻrganish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki koʻp maʼnoli soʻzlar turli usullar vositasida maʼno koʻchishi orqali oʻz maʼnosidan boshqa maʼnolar ifodalagan holda tilning ifoda imkoniyatlarini boyishida muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, koʻp maʼnoli soʻzlar oʻz maʼnosidan tashqari koʻchma maʼnolarga ham ega boʻladi. Ushbu maqolada ingliz tilidagi polisemantik soʻzlar va ularning oʻziga xos xususiyatlari tahlil qilingan.

Kalit soʻzlar: Tilshunoslik, koʻp maʼnolilik, maʼno koʻchishi, koʻchma maʼno, polisemantik soʻzlar

POLYSEMANTIC WORDS IN ENGLISH AND ITALIAN LANGUAGES

Abduhalimova Mahbuba

Denau Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Abstract: In linguistics it is important to study the polysemantic feature of the word. Because, polysemantic words are important in enriching the expressive possibilities of the language. This article analyzes polysemantic words and their characteristics in English and Italian languages. The theoretical data about polysemantic words is based on examples in English and Italian languages.

Keywords: Linguistics, polysemy, transfer of meaning, figurative meaning, polysemantic words.

KIRISH:

Gapdan tashqarida bir ma'noni, gap tarkibida boshqa ma'noni ifodalaydigan soʻzlar koʻp ma'noli (polisemantik) soʻzlar deyiladi.

Lison-nutq bo'linishi nuqtai nazaridan yondashsak, polisemantik leksema birdan ortiq semalarga ega bo'lib, u nutqda voqelanganda turli so'zlar bilan bog'lanib umumiste'moldagi va ixtisoslashgan ma'nolarni yuzaga chiqaradi. Leksema o'zining eng muhim vazifasi bo'lgan voqelikdagi, inson ongidagi narsa-buyum, belgi, xususiyat va mohiyatlarni atashni semema orqali bajaradi. Sememaning ongimizdagi tushunchalar bilan bog'liqligi leksemaning atash, nomlash vazifasini bajarishga imkon beradi [1;56]. Tilshunoslikda sememani hosil qiluvchi ma'no bo'laklari sema deyiladi. Masalan, [maktab] leksemasining sememalari quyidagi ma'no bo'lakchalari – semalardan tashkil topadi: o'rin-joy, o'quv dargohi, ta'lim maskani, bino, saboq, dars, ilmiy yo'nalish. Bu sirani yana davom etirish mumkin. Ushbu semalar [maktab] leksemasi haqidagi tasavvurlarni aks ettira oladi. Ammo sanab o'tilgan semalar ma'no xususiyati, darajasiga ko'ra farqlanadi. Bir sememali va ko'p sememali leksemalar nutqda ko'p ma'noli so'zlar sifatida yuzaga chiqadi, ya'ni nutqda leksema sememasining ko'rinishlari beriladi. Barqaror butunliklarning nutqiy ko'rinishlari, xillari esa cheksizdir [1;72]. Bir ma'noli (monosemantik) so'zlardan farqlanib, ko'p ma'noli (polisemantik) so'zlarda leksemaning nomlanayotgan narsa, predmet, belgi bilan munosabatiga ko'ra o'z (atash, bosh, asl, to'g'ri, motivlashmagan) ma'no va ko'chma (kontekstual ma'no, hosila ma'no, motivlashgan) ma'nolar farqlanadi. Bosh ma'no – leksemaning nutqiy qurshovsiz anglashiladigan, til iste'molchilarining ongida aks etgan, kontekstga bog'liq bo'lmagan, hosila – ko'chma ma'nolarning hosil bo'lishiga asos bo'luvchi atash ma'nosi. Bunday leksemalarning leksikografik talqini sodda va ortiqcha izohlarni talab etmaydi. Ko'chma ma'no leksemaning muayyan nutqiy qurshovga bog'liq bo'lgan kontekstual ma'nosi bo'lib, leksema nutqiy voqelangandagina yuzaga chiqadi. So'z semantik strukturasi taraqqiyotini o'rganishda uni keltirib chiqaradigan sabab va asoslarni belgilash muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli kontekstual ma'nolarni lingvistik talqin qilish sinxron yondashuvni taqozo etadi [2;16-19].

Tilimizdagi soʻzlarning juda katta qismi koʻp maʼnolidir, chunki kishilar oʻzining kundalik hayotida yangi paydo boʻlgan tushunchalarning har biri uchun alohida-alohida soʻzlar qoʻllayveradigan boʻlsa, soʻzlarning soni oʻta koʻpayib ketib, ularni xotirada saqlash mumkin boʻlmay qolardi, natijada tildan foydalanish qiyinlashib, u sekin-asta yaroqsiz holga kelib qolgan boʻlardi. Shuning uchun ham har qaysi tilda sanoqli til birliklarining turli xil birikuvidan cheksiz tushuncha va birikuvni ifodalashga harakat qilinadi. Ana shunday harakat tufayli tilda ilgari mavjud boʻlgan soʻzlarga yangi-yangi maʼnolar yuklanadi. Natijada koʻp maʼnoli soʻzlar maydonga keladi.

Jumladan Ingliz tilida ham shu kabi soʻzlarni uchratishimiz mumkin, masalan:

Table soʻzining maʼnolari: 1. Jadval; 2. Stol; 3. Ovqat tayyorlash joyi; 4. Roʻyxat.

<i>Inglizcha soʻzlar:</i>	<i>Dastlabki maʼnosi:</i>	<i>Boshqa maʼnolari:</i>
Run	Yugurmoq	Ishga tushmoq
Set	Sozlamog	Sodir boʻlmoq
Go	Yurmoq, bormoq	Sarf boʻlmoq, oʻtmoq
Turn	<u>Burilish</u>	Navbat
Fall	Pasayish	Sharshara, kuz fasli

Quyidagi jadvalda esa Italyan tilidagi polisemantik soʻzlarga misollar keltirilgan:

Italyan tilidagi soʻz	1-maʼnosi	2-maʼnosi
batteria	Telefon batereyasi	Musiqa asbobi
ala	Qushning qanoti	Samalyot qanoti
rete	Toʻr, setka	Tarmoq (internet)

piano	Pianino	Reja
tempo	Vaqt	Ob-havo
campo	O'yin maydoni	Dala
lira	Lira – musiqa asbobi	Pul birligi
radice	O'simlikning o'zagi	Matematikada-o'zak
squadra		
verso	She'riyatdagi atama	Yaqinida (yo'nalish)
appunto	Qayd,yozuv	Darhaqiqat (ravish)
storia	Tarix	Hikoya

Tildagi so'zning ancha qismi ko'p ma'noli, chunki kishi o'zining kundalik hayotida yangi paydo bo'lgan tushunchaning har biri uchun alohida-alohida so'z qo'layveradigan bo'lsa, uning soni o'ta ko'payib ketib, xotirada saqlash mumkin bo'lmay qoladi. Natijada tildan foydalanish ham qiyinlashib, u sekin-asta yaroqsiz holga kelib qoladi.

Har qaysi tilda sanoqli til birligining turli xil birikuvidan cheksiz tushuncha va fikrni ifodalashga harakat qilinadi. Ana shunday harakat tufayli tilda ilgari mavjud bo'lgan so'zga yangi-yangi ma'no yuklanadi. Natijada ko'p ma'noli so'z hosil bo'ladi. Ko'p ma'noli so'zning ma'nosini bilish va undan nutq jarayonida o'rinli foydalanish nutqning ta'sirchan, ifodali bo'lishiga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Неъматов Х., Расулов Р. Ўзбек тили систем лексикологияси асослари. – Тошкент: Ўқитувчи, 1995. – 128 б. – Б.56

2. Наширова Ш. КЎП МАЪНОЛИ СЎЗЛАРНИ ЎҚУВ ЛУҒАТЛАРИДА
ТАЛҚИН ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ //Zamonaviy dunyoda ilm-fan va
texnologiya. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 16-19.
3. Н.Жамолхонов. Hozirgi o`zbek adabiy tili. 2005, "Talqin" nashriyoti
4. М.Ҳамроев, Д.Муҳамедова, Д.Шодмонқуллова, Х. Г'уломова,
Ш.Ҳо'лдошева. Она тили. Toshkent, 2007-yil.
5. Sulaymonov B. N., Akbarov A. M. О 'ZBEK TILINING IZOHLI
LUG'ATLARIDA KO 'P MA'NOLI SO 'ZLAR TALQINI //SCHOLAR. –
2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 152-157.
6. Arnold I. V. Leksikologiya sovremennogo angliyskogo yazyka [Lexicology
of Modern English] //Moscow, Vysshaya shkola. – 1986.
7. Davlayev A. A., Xudoyqulov B. XORIJIY TILDAGI FRAZEOLOGIK
IBORALARNI QIYOSIY O'RGANISHNING AYRIM XUSUSIYATLARI
//Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. –
2022. – Т. 2. – №. 5. – С. 1108-1113.
8. Xudoyqulov B. A REVIEW ON THE STUDY OF PHRASEOLOGICAL
EXPRESSIONS IN ITALIAN LANGUAGE //Gospodarka i Innowacje. –
2023. – Т. 33. – С. 212-214.